

Докторська школа ім. родини Юхименків
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

Максимчук Ольга Василівна

Пісня пісень у літературі українського Бароко

Науковий керівник:

Павленко Ганна Іванівна,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри літературознавства (Київ, НаУКМА)

Консультант:

Кіндій Олег Юліанович

PhD, викладач кафедри богослов'я (Львів, УКУ)

ЗМІСТ РОБОТИ

ВСТУП

Розділ 1 КНИГА ПІСНЯ ПІСЕНЬ І БІБЛІЙНИЙ КАНОН

1.1. Пісня пісень в історичній перспективі

1.1.1. Теорії авторства та час появи

1.1.2. Вхідження до канону

1.1.3. Місце в каноні

1.1.4. Традиція тлумачень

1.2. Художні характеристики Пісні пісень

1.2.1. Проблема жанру

1.2.2. Внутрішня структура

1.2.3. Лексичні особливості тексту

1.2.4. Образність і фігури мови

Розділ 2 ПІСНЯ ПІСЕНЬ У ПРОПОВІДНИЦТВІ XVII СТ.: ТОПОС ВЕСНЯНОГО ОНОВЛЕННЯ

2.1. Поняття топосу

2.2. Мала й велика есхатології (проповіді Кирила Транквіліона

Ставровецького)

2.3. Таїнства воплощення та воскресіння (проповіді Антонія

Радивиловського)

Розділ 3 ПОШУК ЗАГУБЛЕНОГО КОХАНОГО ЯК ПРОЗОВИЙ МОТИВ І ПОЕТИЧНИЙ ТОПОС

3.1. Мотив слідування за Христом та його екстраполяції на Пісню пісень

3.2. Втрата містичного нареченого й пасійна тематика («Розмышляне о муцѣ Христа, спасителя нашего» Йоаникія Волковича, анонімна драма «Торжество Естества Человѣческаго»)

3.3. Пісня пісень і мотив богородичних плачів («Богородице Дѣво», «Осм блаженств евангельских» Іоана Максимовича)

3.4. Топос загубленого коханого та Успіння («Комедія на Успеніє Богородицы» Димитрія Туптала)

3.5. Тропологічний аспект піснєписаних пошуків («Поученіє творє в недѣлю Цвѣтную» Кирила Транквіліона Ставровецького)

3.6. Новозавітна контекстуалізація мотиву: Христос і хананеянка («Слово на неделю семнадцатую по сошествіи Святого Духа» Антонія Радивиловського)

3.7. Імператив «Пізнай себе!» і мотив богошукання (проза Григорія Сковороди)

Розділ 4 ОБРАЗ ЗАМКНЕНОГО САДУ: ТИПИ ТЛУМАЧЕНЬ

4.1. «Вертоград заключений» у християнській культурі

4.2. Гетсиманія як сад страждань (анонімна «Пѣсньпята на Воскресеніє ІсусХристово» зі збірки «Богогласник»)

4.3. Символ святої цнотливості («СтраданієсвятыямученицыАнісії дѣвицы» Дмитрія Туптала)

4.4. Полісемантичність образу: сад Марії та Христа («Богородице Дѣво» Іоана Максимовича)

Розділ 5 ПІСНЕПІСЕННИЙ «ВАСФ» В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БАРОКОВИХ АВТОРІВ

5.1. «Васф» і література Сходу

5.2. Маріологічне потрактування вроди нареченої («Слово второе на УспенієПресвятыяБогородици» Лазаря Барановича)

5.3. Анагогічна інтерпретація чоловічого «васфу»: блаженства в Царстві Небесному (анонімне «Казаня в неделювсѣхсвятыхБожіих»)

5.4. Мова відповідностей: тілесні та духовні риси Христа («Богородице Дѣво» Іоана Максимовича, «Руно орошенное» Дмитрія Туптала)

Розділ 6 ФЛОРИСТИЧНІ ОБРАЗИ ПІСНІ ПІСЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ XVII–XVIII СТ.

6.1. Піснєписенна символіка квітів у християнській екзегетиці

6.2. Мотив божественного смирення Христа («Три сѣни, от Петра святого созданья» Стефана Яворського)

6.3. Концепт загального спасіння («Богородице Дѣво» Іоана Максимовича, «Слово второе на Рождество Господа Бога и Спаса нашего Ісус Христа» Антонія Радивиловського)

6.4. Образ квітки як свідчення про чесноти Ісуса (творчість Лазаря Барановича)

6.5. Мотив народження Боголюдини («Богородице Дѣво» Іоана Максимовича, проповіді Кирила ТранквіліонаСтавровецького й Антонія Радивиловського)

6.6. Пасійна інтерпретація долинної лілеї та польового цвіту («Богородице Дѣво» Іоана Максимовича, «Винограддомовитомблагимнасажденный» СамоїлаМокрієвича, проповіді Антонія Радивиловського, «Стихи на страстиГосподни» Дмитрія Туптала, анонімне «Дѣйствіє, на страстиХристовыисписанное»)

6.7. Лілея поміж терням як прообраз спокус і випробувань («АкаѡієсвятѣйвеликомученицѣВарварѣ» ЙоасафаКроковського, «Слово первое на

преподобного Саву Освященнаго» Антонія Радивиловського, анонімні пісні з «Богогласника»)

6.8. Квіти як символ трансцендентної істини: Христос – Боже Слово – внутрішня людина (проза Григорія Сковороди)

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Анотація

Мета дослідження – визначити, якими топосами, образами та мотивами представлено біблійну книгу Пісня пісень у літературі українського Бароко. Головне завдання, що впливає з мети дослідження – окреслити особливості інтерпретації Пісні пісень у творчості українських авторів XVII–XVIII ст. Методологічне підґрунтя роботи становить поєднання елементів герменевтики Гадамера (понятійний апарат, засади роботи з текстом – увага до власних передсуджень, історичної зумовленості рецепції тексту тощо), структуралістського методу (пошук парадигми образу в літературі українського Бароко), історико-біографічного підходу (врахування культурного контексту появи творів).

У першому розділі дисертації йдеться про деякі аспекти предмета дослідження, а саме: характеристику Пісні пісень як біблійної книги та культурного феномена, що позначився на численних національних літературах.

Другий розділ студії присвячено інтерпретації опису приходу весни (П. п. 2:10–13) уранньомодерному українському проповідництві. Виявлено, що українські автори тлумачать весну з огляду на християнську есхатологію – як індивідуальну, так і загальну. Також простежено схильність до христологічної інтерпретації образу – весна означає народження чи воскресіння Ісуса.

У третьому розділі розглянуто різницю між репрезентацією історії про загубленого коханого (П. п. 3:1–4, 5:6–8) у прозових і віршованих текстах українського Бароко. У поезії та віршованій драмі топос загубленого коханого представлено за більш-менш усталеним зразком. На противагу віршованим, прозові тексти не мають чітко визначених, повторюваних ознак топосу.

У четвертому розділі роботи розкрито основні сенси метафори закритого саду (П. п. 4:12). Поряд із буквальним значенням (Гетсиманія), популярним є пошук алегоричних відповідників образу (Ісус, Діва Марія, християнський святий).

П'ятий розділ присвячено особливостям адаптації піснєпісенного васфу (описів краси нареченого і нареченої – П. п. 4:1–7, 5:10–16, 6:4–10, 7:1–10) до українських текстів XVII–XVIII ст.

В останньому, шостому, розділі продемонстровано принципи інтерпретації стихів П. п. 2:1–2 (образів польового цвіту і доливної лілеї). Домінантне христологічне тлумачення флористичної символіки пов'язує Пісню пісень з подіями земного життя Ісуса.

Результати дослідження показують, що Пісня пісень сприймається передовсім у контексті Нового Завіту. В уявленні представників українського Бароко, перша частина Біблії містить передбачення подій з її другої частини або зі святого передання. Подібний типологічний підхід до розуміння Святого Письма трапляється в писаннях різних християнських екзегетів, що могли мати вплив на літературний процес в Україні.

Ключові слова: інтерпретація, рецепція, екзегетика, топос, образ, мотив, символ, метафора, алюзія, парафраз, Бароко, христологія, маріологія.